

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

2 vtrum materia continentiae sin concupiscentiae delectationem tactus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

QVAESTIO CLV.

De Partibus potentialibus temperantiae, in quatuor articulos diuisa.

POSTEA considerandum est de partibus potentia- libus temperantiae.

- ¶ Et primò de continentia.
- ¶ Secundò, De clementia.
- ¶ Tertio, De modestia.
- ¶ Circa primum considerandū est de continentia, & de incontinētia.

Circa continentiam quæruntur quatuor.

- ¶ Primò, Vtrum continentia sit virtus.
- ¶ Secundò, Quæ sit materia eius.
- ¶ Tertio, Quid sit eius subiectū.
- ¶ Quarto, De cō paratione eius ad temperantiam.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum continentia sit virtus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, qd continentia non sit virtus. Species n. non condiuiditur generi: sed cōtinentia cōdiuiditur virtuti, vt patet per Phil. 7. Eth. ergo cōtinentia nō est virtus.

¶ 2 Præt. Nullus vtendo virtute peccat, quia s̄m August. in li. 7. de lib. arb. Virtus est, quanemo male utitur: sed aliquis continentendo potest peccare, puta, si desideret aliquid bonum facere, & ab eo se contineat. ergo continentia nō est virtus.

¶ 3 Præt. Nulla virtus retrahit hominem à licitis, sed solum ab illicitis: sed continentia retrahit hominem à licitis. dicit enim glo. 7 Galas. qd per continentiam aliquis se etiam à licitis abstinēt. ergo continentia non est virtus.

SED CONTRA. Omnis habitus laudabilis videtur esse virtus: sed continentia est huiusmodi. dicit enim Andron. qd continentia est habitus inuictus à delectatione. ergo continentia est virtus.

RESPON. Dicendum, qd nomē cōtinentiæ dupliciter sumitur à diuersis. Quidam enim cōtinentiā nominant, per quam aliquis ab omni delectatione uenerea abstinetur. Vnde & Apost. ad Galat. 5. continentiam castitati coniungit: & sic continentia perfecta principalis quidē est uirginitas, secundaria verò uiduitas. Vnde secundum hoc eadem ratio est de continentia, quæ de uirginitate, quam supra diximus uirtutē. Alij verò dicunt continentiam esse, per quam aliquis resistit concupiscentijs prauis, quæ in eo ue-

Ahementes existunt: & hoc modo accipit Phil. continentiam * 7. Eth. Et hoc etiam modo accipitur continentia in collationibus patrum. Hoc autem modo continentia habet aliquid de ratione uirtutis, in quantum. Ratio firmata est cōtra passiones, ne ab eis deducatur: non tñ attingit ad perfectā rationē uirtutis moralis, s̄m quam etiam appetitus sensitiuus subditur rōni sic, vt in eo nō insurgat uehementes passiones rationi cōtrariæ. Et ideo Phil. dicit in * 4. Eth. qd continentia non est virtus, sed quadam mista, in quantum. s̄m habet aliquid de uirtute, & in aliquo deficit à uirtute. Largi⁹ tamen accipiendo nomē uirtutis pro quolibet principio laudabilem operum, possumus dicere continentiam esse uirtutem.

AD PRIMVM ergo dicendum, qd Philo. continentiam condiuidit uirtuti quantum ad hoc, in quo deficit à uirtute.

AD SECVDVM dicendum, qd homo proprie est id, quod est secundum rationem: & ideo ex hoc dicitur aliquis in seipso se tenere, qd tenet se in eo, quod conuenit rationi. Quod autem pertinet ad peruersitatem rationis, non est conueniens rationi: unde ille solus uere continens dicitur, qui tenet se in eo, quod est secundum rationem rectam, non autem in eo, quod est secundum rationem peruersam. Rationi autē rectæ opponuntur concupiscentiæ prauæ, sicut & rationi peruersæ opponuntur cōcupiscentiæ bonæ. Et ideo proprie & uere cōtinentis est, qui persistit in ratione recta, abstinēs à concupiscentijs prauis: non autem qui persistit in ratione peruersa, abstinēs à concupiscentijs bonis: sed hic magis potest dici obstinatus in malo.

AD TERTIVM dicendum, quod glo. sibi loquitur de continentia s̄m primum modum, s̄m quem continentia nominat⁹ quadam uirtutem perfectam, quæ non solum abstinēt ab illicitis bonis, sed etiam à quibusdam licitis minus bonis, ut totaliter intendatur perfectioribus bonis.

ARTICVLVS II.

Vtrum materia continentia sit concupiscentia delectationum tactus.

AD SECVDVM sic proceditur. Videtur, qd materia continentia non sint concupiscentia delectationum tactus. Dicit enim Ambros. in i. * de offic. qd gene-

¶ Super Quæstionis centesima quinquagesima quinta Articuli secundum.

Li. 7. per totum, tom. 5.

IN arti. 2. eiusdē qd dubium ex Martino in q. de continentia occurrit dupliciter. Primo arguente, quod cōtinentia nō determinatur ad materiam talem, scilicet delectationes tactus, sed reperibilis est in omni genere uirtutis: secundo, soluerunt rationes Sancti Th. in hoc articulo quibus concludit continentiam proprie esse circa concupiscentiam delectabilem secundum tactum, Arguit igitur primo sic, in omni genere uirtutis reperitur cōtinentia. ergo. Antecedens probatur. Si quis in opere iustitiæ pariat impugnationes a rebus delectabilibus, puta, muneribus, &c. & vincat, talis est iustus secundum aliquem gradum, & non secundum gradum heroicum, quia tentatio non excedit communem hominum facultatem, nec s̄m gradum temperantia, quia patitur impugnationem. ergo secundum gradum continentia. Secundo. In omni materia, in qua reperitur passiones impellentes ad persequendum aliquid, qd recta ratio dicit, inuenitur continentia: sed in omni genere, & materia uirtutis reperitur huiusmodi passiones. ergo. Maior est S. Tho. in hoc ar. in prin. Licet eam limitare videatur, sed nimis uoluntarie, ut patet soluerunt ratione eius. Minor est certa. Nam per cupiditatem peccunia impellit quis ad iniustitiam, alius ad fugam, tertio, quarto, & quinto affectu primum, s̄m, & tertium argumenta huius articuli. & subdit. Has rationes ferre omnes soluit Th. per hoc, qd nomē cōtinentia potest accipi communiter, vel stricte, in quo inest ab eo dissensio, dum tamen confiet hos uirtutū grad⁹ in omni uirtutis genere reperiri

Li. 4. ca. vii. tom. 5.

D. 1166.

Lib. 1. ca. 46. in princip. tom. 4.

periri. Solut deinde primo argumentum literæ in oppositum ex autoritate Aristot. 7. Ethico. scilicet, Continencia, & incontinencia sunt circa ea, circa quæ est temperantia, & intemperantia, dicendo quod Aristotel. non loquitur ibi de temperantia, quæ virtus est specialis, sed de temperantia quæ est gradus cuiusque virtutis.

delectabilem per se inveniuntur in materia, sicut liberalitate & huiusmodi, continencia in genere, in quo passiones delectabilem non continentur, ut in temperantia.

ratione in corpore articuli. scilicet, Continencia est circa passiones impellentes vehementer: ergo est circa naturales ad tactum pertinentes in propria materia, quia sunt principia aliarum, & cum quæ delectationes gustus sunt etiam naturales: tunc quia continencia est quidam circa passiones vehementes, sed non circa vehementiores: quoniam tam vehementer possit facere inclinationem, quod vehementia ipsa ponere actum extra gradum continentia, & faceret ipsum perire ad gradum heroicum, puta, cum inclinatio facta esset tam vehementer, quod pauci hominum regulariter eam vincerent. Tertio, soluit motuum sumptum ex litera in responsione ad primum scilicet. Continencia proprie dicitur in illa materia, in qua difficillimum est contineri. Solut autem per idem, quia scilicet possit esse tanta difficultas continendi, quod actus non esset actus continentia, sed virtutis heroicæ, puta, si vincere tale passiones, esset supra communem hominum facultatem. Quarto, soluit motum ex litera in responsione ad tertium. de continencia simpliciter, vel secundum quid: & dicit quod cum de continente, vel incontinente loquimur, circa alias delectationes à tactu, & gustu aliquid adimus, ut magis explicemus quid intendimus, quoniam continencia multis modis sumitur.

SED CONTRA est, quod Philo. dicit in 7. Ethico. quod continencia & incontinencia sunt circa eadem, circa quæ temperantia, & intemperantia: sed temperantia, & intemperantia sunt circa concupiscentias delectationum tactus, ut supra habitum est. Ergo etiam continencia, & incontinencia sunt circa eandem materiam.

Art. practe.

Li. 1. de ira ca. 1.

Lib. de inuentione, in fol. 3. ante octava lib.

Li. 9. de 5. tomo 5.

¶ 2. Præ. Nomen continentia ex hoc sumitur, quod aliquid tenet se in bono rationis recte, sicut dictum est: sed quædam alia passiones vehementius abducunt hominem a ratione recta, quam concupiscentia delectabilium tactus, sicut timor periculorum mortis, qui stupefacit hominem, & ira, quæ est infania similis, ut Seneca dicit. Ergo continentia non dicitur proprie circa concupiscentias delectationum tactus.

RESPONDEO. Dicendum quod nomen continentiae refertur ad rationem quandam importat, in quantum se tenet se aliquis ne passionem sequatur: & ideo proprie continentia dicitur circa illas passiones, quæ impellunt ad aliquid prosequendum, in quibus laudabile est, ut ratio retrahat hominem ad circumferendum. Non autem proprie dicitur circa illas passiones, quæ importat retractionem quandam, sicut timor, & alia huiusmodi. In his laudabile est firmiorem se tenere in sequendo quod ratio dicitur, ut supra dictum est. Est autem considerandum, quod naturales inclinationes principia sunt omnium superuenientium, ut supra dictum est: & ideo passiones tunc vehementius impellunt ad aliquid prosequendum, quanto magis sequitur inclinationem naturæ, quæ precipue inclinatur ad ea quæ sunt sibi necessaria vel ad conservationem individui, sicut sunt cibi: vel ad conservationem speciei, sicut sunt actus ueneris, quorum delectationes ad tactum pertinent.

¶ 3. Præ. Tullius dicit in 2. Rhetor. quod continencia est, per quam cupiditas consilij gubernatione regitur: cupiditas autem magis consuevit dici diuitiarum, quam delectabilium tactus, secundum illud 1. ad Timoth. ult. Radix omnium malorum est cupiditas. Ergo continentia non est proprie circa concupiscentias delectationum tactus.

Et ideo continentia, & incontinencia proprie dicuntur circa concupiscentias delectationum tactus. AD PRIMUM ergo dicitur, quod sicut nomen temperantia potest communiter accipi in quacunque materia, proprie tamen dicitur in illa materia, in qua est optimum hominum refrigerari: ita et continentia proprie dicitur in materia, in qua est exercet actum iustum. est iustum quo ad seipsum non secundum aliquem gradum iustitiae: dicitur quidem si illud est delectabile secundum quod dicitur in illius argum. Et hoc videtur quia non aduertitur, quod facit bonum iustitiae virtute, seu habitu, ut patet in 2. ad Timoth. ult. operibus temperantia & fortibus.

¶ 4. Præ. Delectationes tactus non solum sunt in rebus ueneris, sed etiam in usu ciborum: sed continentia solum circa usum ueneriorum consuevit dici. Ergo non est propria materia eius concupiscentia delectationum tactus.

AD SECUNDUM dicitur, quod materiam continentia proprie dicitur, quod ibi est optimum hominum refrigerari, ut supra dictum est. Et hoc videtur quia non aduertitur, quod facit bonum iustitiae virtute, seu habitu, ut patet in 2. ad Timoth. ult. operibus temperantia & fortibus.

¶ 5. Præ. Inter delectationes tactus quædam sunt non humane, sed bestiales tam in cibis, utpote si quis delectaretur in esu carnis humanarum, quam etiam in ueneris, puta, in abusu bestiarum, vel puerorum: sed circa huiusmodi non est continentia, ut dicitur in 7. Ethic. non ergo propria materia continentia sunt concupiscentia delectationum tactus.

AD TERTIUM dicitur, quod materiam continentia proprie dicitur, quod ibi est optimum hominum refrigerari, ut supra dictum est. Et hoc videtur quia non aduertitur, quod facit bonum iustitiae virtute, seu habitu, ut patet in 2. ad Timoth. ult. operibus temperantia & fortibus.

Ad euidenciam huius materie sciendum est, quod cum apud Aristot. etiam ipso Martino acceptante, continencia proprie sit circa vehementes pugnas delectationum humanarum, & circa pugnas humanarum delectationum naturalium, scilicet & potus, ac ueneriorum, dicatur continencia, vel incontinencia simpliciter: circa pugnas autem aliorum delectabilium puta, honoris, pecunie &c. dicatur secundum quid, scilicet cum additione, puta, continens, vel incontinens ira, honoris, pecunie, & non continens, vel incontinens simpliciter, manifeste & absque scrupulo aliquo consequens est ut continencia trifariam inueniatur. Simpliciter, & per se, & secundum quid, & per accidens. Nam in illo virtutis genere, in quo passiones delectabilem non nisi per accidens inueniuntur, consequens est, quod continencia non nisi per accidens inueniatur. Et quia iniustitia non est circa passiones, sed operationes ad alterum, & non nisi per accidens ad iniustitiam passiones spectant, ideo continencia in iniustitia operibus locum non habet nisi per accidens. In illo uero virtutis genere, in quo passiones

exercet actum iustum. est iustum quo ad seipsum non secundum aliquem gradum iustitiae: dicitur quidem si illud est delectabile secundum quod dicitur in illius argum. Et hoc videtur quia non aduertitur, quod facit bonum iustitiae virtute, seu habitu, ut patet in 2. ad Timoth. ult. operibus temperantia & fortibus.

inquinacionem temperantia imponit Aristotel. De illa namque temperantia interpretandus est loqui, de qua superius tractauerat. & cui materiam assignauerat: alioquin non per notiora declarasset materiam continentia, sed ignotum per ignotius, dicendo quod continentia est circa illa, circa quae est temperantia. Nam

optimum & difficillimum contineri, scilicet in concupiscentijs delectationum tactus: communiter autem & secundum quid potest dici in quacunq; alia materia: & hoc modo vtitur Ambr. nomine continentia.

AD SECVNDVM dicendū, q̄ circa timorē nō proprie laudatur continentia, sed magis firmitas animi quam fortitudo importat. Ira autē impetum quidem facit ad aliquid profectandum. Ille tamen impetus magis sequitur apprehensionem animalem, prout scilicet aliquis aprehendit se esse ab alio lesū, quam inclinationem naturalem. Et ideo dicitur quidē aliquis secundum quid continens ira, non tamen simpliciter.

AD TERTIVM dicendum, quod huiusmodi exteriora bona sicut honores, diuitia, & huiusmodi, ut Philosophus dicit in 7. Ethicorum, videntur quidem secundū se esse eligibilia, non autem quasi necessaria ad conseruationem naturae: & ideo circa ea nō dicimus simpliciter aliquos continentes, vel incontinentes, sed secundum quid, apponendo quod sint continentes, vel incontinentes lucri, vel honoris, vel alius huiusmodi. Et ideo vel *Tullius communiter vult esse nomine continentia, prout comprehendit sub se etiā continentia secundum quid: vel accipit cupiditatē strictē pro concupiscentia delectabilium tactus.

AD QVARTVM dicendū, q̄ delectationes venereorum sint vehementiores quam delectationes ciborum: & ideo circa venerea magis cōsueuimus continentiam & incontinentiam dicere, quam circa cibos, licet secundum Philosophum circa vtrumque possit dici.

AD QVINTVM dicendū, q̄ cōtinentia est bonum rationis humanae: & ideo attēditur circa passiones, quae possunt esse homini naturales. Vnde Philosoph. * dicit in 7. Ethic. q̄ si aliquis tenens puerum concupiscat eum, vel comedere,

licet prudētia, & ad rationem spectat. Et pluries ab auctore habetur quod incontinentia est in ratione, seu rationabili parte animae. Quomodo ergo haec ex proposito determinatio, quod est in uoluntate, consonat?

Ad primum horum dicitur, quod secundum doctrinam auctoris, & veritatem, continentia, sicut non est uirtus, ita non est habitus proprie loquendo, sed est dispositio: quod ex differentia specifica inter habitum & dispositionem patet, quia scilicet est de facili mobilis ex propria ratione, non ex modo inextinguibili.

significatione continentia, nec ad maiorem expressionem fit ista additio in delectabilibus extra tactum & gustum, cum dicitur, Continens, vel incontinens honoris, lucri &c. Nam si ex multiplici hoc esset significatio, ira oporteret addi in vna materia, sicut in alia, ut aequiuocatio, aut incertitudo vitaretur. Et sic etiā in delectabilibus tactus & gustus oportet addere aliquid, & dicere continens, vel incontinens veneris &c. Et si ad maiore expressione haec fieret additio in omni similiter materia additione est opus ad maiorem expressione. Ea tētur ergo veritate, q̄ additio in alijs materijs fit, q̄a solum habet ibi locum continentia s̄m quid: & in materia delectabilium tactus, nulla fit additio, q̄a ibi est incōtinentia simpliciter. Et hoc quadrat.

ARTICVLVS III:

Utrum subiectum continentiae sit vis concupiscibilis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod subiectum continentiae sit vis concupiscibilis. Subiectum alicuius virtutis oportet esse proportionatum materię: sed materia continentiae, sicut dictum est, sunt concupiscentia delectabilium tactus, quae pertinent ad vim concupiscibilem. ergo continentia est in vi concupiscibili.

¶ 2. Praet. Opposita sunt circa idē, sed incontinentia est in concupiscibili, cuius passiones superant rationem. dicit enim Andron. q̄ incontinentia est malitia concupiscibilis, secundum quam eligit prauas delectationes prohibente rationali. ergo & continentia pariter est in concupiscibili.

¶ 3. Praet. Subiectum virtutis humanae vel est ratio, vel vis appetitiua, quae diuiditur in uoluntatem concupiscibilem, & irascibilem: sed continentia nō est in ratione, quia sic esset uirtus intellectualis; neq; etiam in uoluntate, quia continentia est circa passiones, quae non sunt in uoluntate: nec etiam est in irascibili, quia non est proprie circa passiones irascibilis, ut dictum est. * ergo relinquatur quod sit in concupiscibili.

SED CONTRA. Omnis uirtus in aliqua potentia existēs auferit malum actū illius potentiae: sed continentia nō auferit malū actū concupiscibilis, habet enim cōtinentens concupiscentias prauas, ut Philosoph. dicit * in 7. Ethic. ergo continentia non est in concupiscibili.

RESPON. Dicendum, q̄ ois uirtus in aliquo subiecto existens, facit illud differre a dispositione,

lib. 7. cap. 9. circa finem. tom. 5.

Supra q. 53. artic. 5. ad 3. Et 1. 2. q. 58. artic. 3. ad 2. Et 3. dist. 33. q. 2. artic. 4. q. 2. Et 7. Ethic. lect. 10.

¶ Super Quaestione centesimo quinquagesimo quinta Articulum tertium.

¶ 2. Praet. Opposita sunt circa idē, sed incontinentia est in concupiscibili, cuius passiones superant rationem. dicit enim Andron. q̄ incontinentia est malitia concupiscibilis, secundum quam eligit prauas delectationes prohibente rationali. ergo & continentia pariter est in concupiscibili.

¶ 3. Praet. Subiectum virtutis humanae vel est ratio, vel vis appetitiua, quae diuiditur in uoluntatem concupiscibilem, & irascibilem: sed continentia nō est in ratione, quia sic esset uirtus intellectualis; neq; etiam in uoluntate, quia continentia est circa passiones, quae non sunt in uoluntate: nec etiam est in irascibili, quia non est proprie circa passiones irascibilis, ut dictum est. * ergo relinquatur quod sit in concupiscibili.

SED CONTRA. Omnis uirtus in aliqua potentia existēs auferit malum actū illius potentiae: sed continentia nō auferit malū actū concupiscibilis, habet enim cōtinentens concupiscentias prauas, ut Philosoph. dicit * in 7. Ethic. ergo continentia non est in concupiscibili.

RESPON. Dicendum, q̄ ois uirtus in aliquo subiecto existens, facit illud differre a dispositione,